ASACHI

FONDATĂ ÎN 1881
SERIE NOUĂ
editată de
SC Bibliopolis SA
Piatra-Neamț

REVISTĂ DE CULTURĂ

Eveniment cultural - 2005

De 3 × GDia – expozițiile personale Gheorghe Diaconu

Gheorghe BUNGHEZ

Într-un interval de timp foarte scurt – nici măcar trei luni încheiate – cuprins între 22 aprilie şi 4 iulie a.c., pictorul Gheorghe Diaconu ne-a prilejuit bucuria de a fi invitați la trei vernisaje ale sale.

Este de remarcat, de la începutul prezentelor considerații, nu numai strânsa succesiune în timp a celor trei expoziții personale, ci şi diversitatea abordărilor plastice, în transpunerea artistică a realităților, oferindu-ne, de fiecare dată, admirabile surprize estetice şi autentice sărbători ale sufletului, pregătite în popasurile creatoare în care artistul şi-a cheltuit cu dărnicie resursele interioare de talent şi sensibilitate.

Şi pentru că prima dintre aceste trei „sărbători" s-a săvârşit chiar în ziua celei de a 61-a aniversări a artistului şi în ajunul onomasticii sale, se impun, credem, a fi cunoscute şi câteva date biografice.

Gheorghe Diaconu – *Cai (detaliu)*

Pictorul, ajuns acum la vârsta deplinei maturități biologice şi artistice, deşi originar din Târgu-Neamț, s-a născut la Galda de Jos, județul Alba, unde părinții săi erau refugiați, în anul 1944. După peregrinările impuse de război, cu lungi popasuri la Huşi şi Piatra-Neamț, familia s-a întors la Târgu-Neamț, unde copilul şi, apoi, adolescentul, a urmat cursurile primare şi cele liceale, iar la Iaşi, şi-a desăvârşit pregătirea de specialitate, absolvind, în anul 1965, Facultatea de arte plastice.

(Continuare în pag. 6)

Faust în interpretarea lui Nae Ionescu

Isabela Vasiliu – Scraba

Pornind de la premiza că problema lui Faust nu este alta decât problema mântuirii omului în general, Nae Ionescu vorbise studenților săi despre semnificația metafizică a poemului **Faust** de Goethe. La ultima prelegere în care şi-a dezvoltat interpretarea sa, el a amintit la un moment dat de versul în care apare prima dată grija ("Die **Sorge** nistet gleich im tiefen Herzen,/ Dort wirket sie geheime Schmerzen") în "cutele cele mai adânci"(trad. Nae Ionescu) ale sufletului eroului. Aici comentariul Profesorului este de mare finețe, căci după ce indică momentul depresiei care-l cuprinde pe Faust, Nae Ionescu observă că **grija** ar fi într-o a doua instanță un "element de potențare a puterilor lui Faust" şi nu o cale de cufundare într-o şi mai adâncă disperare **(1).**

Descurajarea în fața eşecurilor la care Faust ajunsese luând-o pe drumul cunoaşterii, vederea uneltelor prin care a vrut să deschidă (pe calea magiei) uşa tainelor naturii fără să reuşească - pentru că "Geheimnisvoll am lichten Tag/ Laesst sich Natur des Schleiers nicht berauben"("Taina păstrându-şi-o în plină zi,/ Natura nu se lasă despoiată/ De vălul ei" , Goethe, FAUST, Bucureşti, ESPLA, 1955, p. 60, trad. Lucian Blaga) -, îl duce pe erou la concluzia că nimic din ceea ce au făcut alții nu i-a fost de folos: "Das Pergament, ist das der heil'ge Bronnen,/ Woraus ein Trunk den Durst auf ewig stillt ?/ Erquickung hast du nicht gewonnen,/ Wenn sie dir nicht aus eigner Seele quillt. " ("Socoți că pergamentu-i sfânta apă/ Ce pururi setea ți-o va stâmpăra ?/ Zadarnic, omule, ea te adapă/ Doar când izvoru-i chiar simțirea ta. "**(2).** Interesant este că Iosif Nădejde, traducătorul din 1908 al Părții întâi din **Faust**, comentează în notele de subsol lipsa de utilitate a moştenirii părinteşti (ediția din 1938, p. 28), fără a sesiza tocmai acel mare adevăr pe care îl comunica Nae Ionescu studenților săi **(3).**

(Continuare în pag. 4)

Faust în interpretarea lui Nae Ionescu

(Urmare din pag. 1)

În treacăt fie spus, argumentarea faptului că vremurile trecute rămân pentru noi <<o carte cu şapte peceţi>> urmează unui prim moment ironic prin care Faust îl ia peste picior pe Wagner care crezând în progres, se crede la distanţe astrale de înţelepţii de odinioară. Lucian Blaga traduce cu fidelitate întreaga argumentaţie, păstrând ironia acolo unde o pune Goethe. În schimb, într-un tacit acord cu poziţia exprimată de Wagner, Ion Iordan deformează sensul, menţinând accentul ironic şi în versul următor, acolo unde Goethe nu-l mai pune ("...die Zeiten der Vergangenheit/ Sind uns ein Buch mit sieben Siegeln") : 'Dar ştii, că vremurile răposate/ Sînt pentru noi o carte cu peceţi'(BPT, 1957).

În continuare, Goethe afirmă că din simpla citire nu se ajunge chiar la sensul intenţionat de autor. Din oglinda cărţii nu-i va apărea cititorului nicicând strălucitorul spirit ascuns între coperţile tomului vechi ce a străbătut veacurile, ci propriul chip. Întrucât fiecare cititor nu pricepe dintr-o carte decât poate el să priceapă. "Was ihr den Geist der Zeiten heisst,/ Das ist im Grund der Herren eigner Geist,/ In dem die Zeiten sich bespiegeln. " Iosif Nădejde traduce aici "ceea ce numeşti spiritul vremurilor nu e în fond decât spiritul acelor domni în cari se oglindesc vremurile", iar Lucian Blaga : "Ce voi numiţi al vremurilor duh/ E numai duhul dumneavoastră/ În care vremurile se-oglindesc". Traducerea semnată Ion Iordan păstrează ideea, deşi perpetuează un sens ironic inexistent la Goethe. Faust nu spune decât că adesea (când cititorul este incult) oglindirea este atât jalnică încât îţi vine s-o iei la goană după ce arunci o singură privire ("Da ist's denn wahrlich oft ein Jammer !/Man laeuft euch bei dem ersten Blick davon").: "Ce duhul vremilor la voi se chiamă,/ E numai duhul unor nătăfleţi,/ În care s-oglindesc, de bună seamă". Spre sfârşitul discuţiei cu Wagner, Faust zice că pentru aceia care se cred mai înaintaţi în cunoaştere decât înţelepţii de odinioară, ştiinţa vremurilor trecute s-ar reduce la un morman de vechituri din care ei sînt convinşi că ar mai putea folosi doar unele maxime morale - cu efect în faţa publicului de bâlci - şi ceva subiecte istorice pentru teatrele de marionete **(4).**

În traducerea publicată în colecţia "Biblioteca pentru toţi" în 1957 lucrurile iau o cu totul altă turnură. Întâi este eludată ideea dificultăţii de înţelegere a scrierilor înaintaşilor, exprimată metaforic prin intermediul ideii de oglindire a sluţeniei chipului cititorului. Apoi dispare şi ideea prin intermediul căreia Goethe reliefase în mod explicit dispreţul cu care este privit trecutul de către "progresişti" precum Wagner, cel care se credea la distanţe astrale de înţelepţii vremurilor de demult ale căror scrieri (credea el !) nu-i provocau nici cea mai mică problemă de înţelegere. În versiunea semnată în 1957 de Ion Iordan, traducătorul pe care îl propusese Tudor Arghezi editurii cu care Lucian Blaga avea contract să-l traducă pe Faust, este în schimb regretată chiar şi puţina atenţie ce a fost acordată lucrărilor prăfuite de vreme.

Or, asemenea "progresistă" dispoziţie (în care valorile trecutului nu sînt preţuite) nu-şi are locul în spaţiul unei culturi autentice. Un astfel de regret nu are cum să apară în originalul german. El se iveşte doar în vioaiele versuri care dau în vileag o mult prea iscusită îndemânare într-ale meşteşugului poetic pentru a-i aparţine altui autor decât poetului Tudor Arghezi: "Si-atunci se-ntâmplă, deseori, ce jale !/ Că-şi iau mulţi tălpăşiţa, de-au privit : Tot vechituri, mormane de mardale,/ O piesă doar, cu izu-i prăfuit,/ Cu pilde răsuflate, de-o măsură/ C-un joc de păpuşari ce dau din gură" (BPT, 1957).

Sesizând adevărul ascuns în unele versuri goetheene peste care comentatorii au trecut în grabă, profesorul de metafizică de la Universitatea bucureşteană s-a oprit aşadar la un mare adevăr, spre a-l transfera în cadrul lărgit al unei situaţii general valabile, anume că orice bun pe care vrei să-l întrebuinţezi, ca să-l poţi întrebuinţa, trebuie să-l câştigi tu însuţi. La aceeaşi concluzie (că nu-ţi este de niciun folos cunoaşterea moştenită de la alţii şi că îţi foloseşte doar gândirea ce-ţi aparţine pentru că din cugetul tău s-a născut) a ajuns şi Mihai Eminescu : "Orice a gândit un om singur, fără să o fi citit sau auzit de la alţii, cuprinde o sămânţă de adevăr", consemna el. Intr-o altă însemnare de prin manuscrisele sale, Poetul nota că în capetele celor inculţi ideile se perindă fără să lase urme, de ca şi cum ar străbate rapid un gang întunecos. Cu fineţea spiritului său filosofic, Eminescu sesizase că gândirea nu poate duce pe drumul adevărului decât cu condiţia ca nivelul ei de înţelegere şi de cultură să fie asemenea unei săli reflectând în toate părţile lumina ideilor prezente deja în mintea celui ce cugetă. Si Nae Ionescu, pe care toţi semi-bâlbâiţii şi toţi impostorii din domeniul filosofiei l-au acuzat că foloseşte idei luate de-a gata de la alţii **(5)** ştia foarte bine că moştenirea spirituală a omenirii nu se poate întrebuinţa, că ideile "luate de-a gata" nu pot fi folosite. ▶

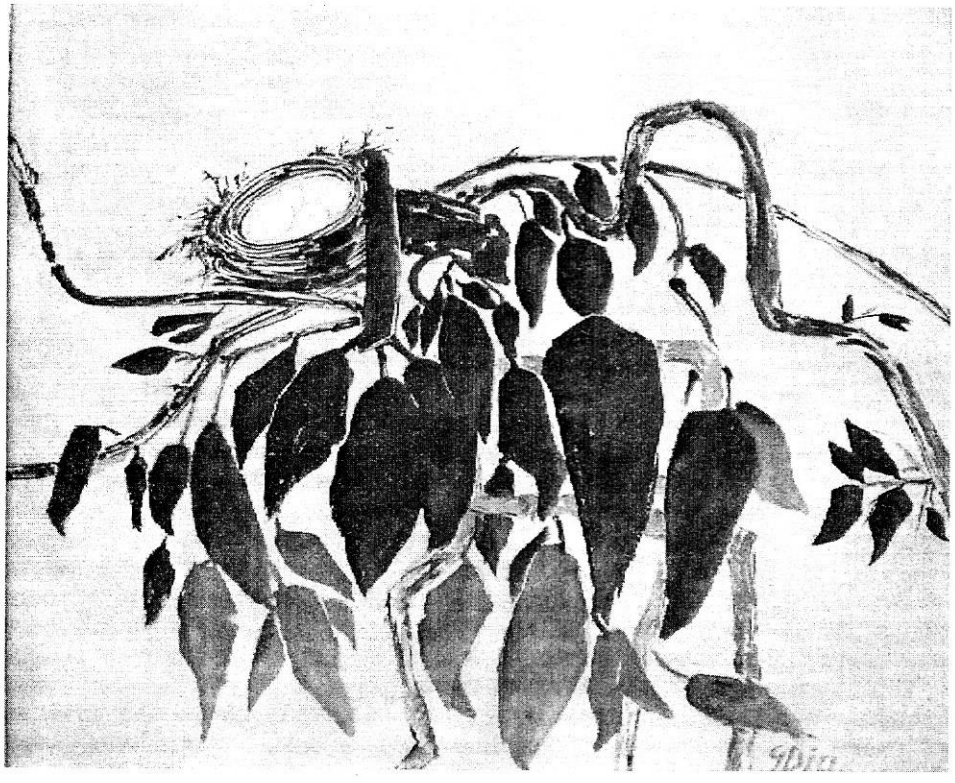

Gheorghe Diaconu - *Cuib*

Gheorghe Diaconu - *Chipuri*

Pe lângă aceste aspecte, să mai observăm o faţetă a problemei atinsă de Goethe în discuţia dintre Faust şi Wagner, întrucât este chiar cea care i-a scăpat tânărului Constantin Noica atunci când a optat în 1940 pentru titlul de **Schiţă pentru istoria lui CUM E CU PUTINŢĂ CEVA NOU**. În timp ce Nae Ionescu sublinia la cursul despre **Faust şi problema mântuirii** necesitatea creării noului care "poate fi întrebuinţat numai atunci când singur l-ai câştigat", C-tin Noica a plasat problema noutăţii într-un cadru kantian (probabil pentru că tocmai se ocupase de traducerea unei scrieri a filosofului din Koenigsberg). Or, la Immanuel Kant accentul nu cade pe posibilitatea creării noului, cum ar fi vrut Noica să se înţeleagă din acel **CUM E CU PUTINŢĂ CEVA NOU,** ci pe **fundamentarea** posibilităţii de existenţă a ceva **deja existent (6).**

Dar să revenim la "grija încuibată în fundul inimii" (Goethe, **Faust**, trad. Iosif Nădejde) care te sileşte "să te temi de ceea ce nu va lovi,/ Si să deplângi ce niciodată n-ai pierdut" (trad. L. Blaga; "Du bebst vor allem, was nicht trifft,/ Und was du nie verlierst, das musst du stets beweinen"), la acea **Sorge** decriptată de Nae Ionescu drept teamă şi descurajare urmată de exaltare. Grija apare după intermezzo oferit de convorbirea lui Faust cu Wagner - care, în opinia filosofului Nae Ionescu, este omul obişnuit, "cercetătorul ştiinţific stăpân pe metoda de lucru, fără a stăpâni spiritul însuşi al lucrurilor"(7). Sosirea lui Wagner după întrevederea lui Faust cu Duhul pământului ar marca abandonarea căii contemplative de mântuire (Nae Ionescu, op. cit.), acea cale de care Duhul îi zisese că ar fi singura accesibilă pentru el, cu precizarea că i-ar fi "accesibilă" nu exact la nivelul sperat de Faust ci numai la nivelul înţelegerii omeneşti ("Du gleichst dem Geist, den du begreifst,/Nicht mir!" ; Tu semeni duhului de-l înţelegi,/ Nu mie! -trad. L. Blaga, ESPLA, 1955). Un ultim indiciu din conversaţia lui Faust cu Wagner dezvăluie cititorului care ar fi acea cunoaştere şi acei înţelepţi care au riscat să împărtăşască altora ştiinţa şi vedeniile lor : Cel ce avea să fie răstignit pe cruce şi cel ars pe rug (Giordano Bruno) : "Die weningen, die was davon erkannt,/ Die toericht gnug ihr volles Herz nicht wahrten,/ Dem Poebel ihr Gefuehl, ihr Schauen offenbarten,/ Hat man von je gekreuzigt und verbrannt ". ("Puţinii care au ştiut ceva şi cari au fost destul de nebuni de nu şi-au închis inima lor plină ci au dezvăluit prostimei gândul şi vedeniile lor, au fost, de când lumea, răstigniţi sau arşi pe rug", trad. Iosif Nădejde).

NOTE SI CONSIDERAŢII MARGINALE

1. v. Nae Ionescu, METAFIZICĂ - PROBLEMA SALVĂRII ÎN **FAUST** AL LUI GOETHE. 1926-1927, curs litogr., Universitatea din Bucureşti. Facultatea de Litere şi Filosofie, 1927, p.129, ed.II-a 1996, ed. III-a 2000.

2. Traducerea este semnată de Ion Iordan. După stil însă, versificarea s-ar putea să-i aparţină lui Tudor Arghezi (v. Goethe, **Faust**, ESPLA, Bucureşti, BPT, 1957).

3. Fiind reeditată în 1938, e foarte posibil ca traducerea lui Iosif Nădejde să-i fi căzut în mână liceanului Constantin Oprişan(1921-1957), deoarece peste ani el va scrie după gratii: "Si iarăşi mă înfurii pe tot ce e anost;/ Pe Swift, întruchiparea piticului englez,/ Pe Goethe care crede că diavolul e prost,/ Pe Shakespeare că-i stârpeşte, în Hamlet, pe danezi. " (p.31). Demn de semnalat ar mai fi şi faptul că faţă de elogiul muncii făcut (cam simplist) de Tudor Vianu în interpretarea pe care a dat-o lui **Faust** (**v. Prefaţa** la traducerea lui Lucian Blaga, ESPLA, 1955), Costache Oprişan opune faptei goale, sensul pe care fapta omenească poate să o ascundă dincolo de aparenţe : "Nu te salvezi cu fapte de dulce filantrop,/ Căci nu e totul fapta, ci spiritul din ea./ Si n-o să vină, Faust, când eu o să te-ngrop,/ Nici îngeri să te scape, nici dracu să te ia" (v. DOI POEŢI DAMNAŢI: **Constantin Oprişan şi Stefan Vlădoianu**, Bucureşti, 1995, p.32).

Cu remarcabila sa gândire filosofică, C-tin Oprişan dovedeşte că a sesizat un aspect care i-a rămas neştiut eruditului profesor de estetică de la Universitatea din Bucureşti. Anume că este posibilă (şi chiar foarte uzuală) deformarea sensului unor fapte prin aşa zisa "obiectivitate" în prezentarea lor "nudă", prin care faptele sînt lipsite în mod voit de contextul care le face sensul inteligibil. Or, asemenea deformare prin "nuda obiectivitate" se va dovedi peste ani una din căile cele mai bătătorite ale manipulării mediatice.

4. "Ein Kehrichfass und eine Rumpelkammer,/ Und hoechstens eine Haupt- und Staatsaktion/ Mit trefflichen pragmatischen Maximen,/ Wie sie den Puppen wohl im Munde ziemen ! " ("E un fel de ladă cu gunoi, o odaie cu vechituri - traduce Iosif Nădejde-, cel mult o comedie de bâlci umplută cu minunate maxime morale care stau bine în gura păpuşilor! ". În transpunerea făcută de Lucian Blaga, spiritul vremurilor trecute ar fi în acest caz "o ladă cu gunoaie, o cameră cu vechituri,/ Ici-colo cu vreo acţiune/ De stat, cu maxime pragmatice/ Pentru prilejuri diferite -bune,/ Menite a fi spuse de păpuşi. "

5. v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Metafizica lui Nae Ionescu**, Ed. Star Tipp, 2002, sau pagina de internet http://**www.isabelavs.go.ro.**

6. Pentru titlul tezei sale de doctorat publicată în 1940, lui Constantin Noica trebuie să-i fi părut că rigiditarea cadrului kantian ar fi oarecum ameliorată în titlul tezei sale de doctorat prin procesualitatea (de inspiraţie hegeliană) a unei "istorii".

7. v. Nae Ionescu, PROBLEMA SALVĂRII ÎN **FAUST** AL LUI GOETHE. 1926-1927, curs litogr., Universitatea din Bucureşti. Facultatea de Litere şi Filosofie, 1927, p.118, ed.II-a 1996, ed. III-a 2000.

(Continuare în numărul viitor)

oct. 2005

Faust în interpretarea lui Nae Ionescu

Isabela Vasiliu-Scraba

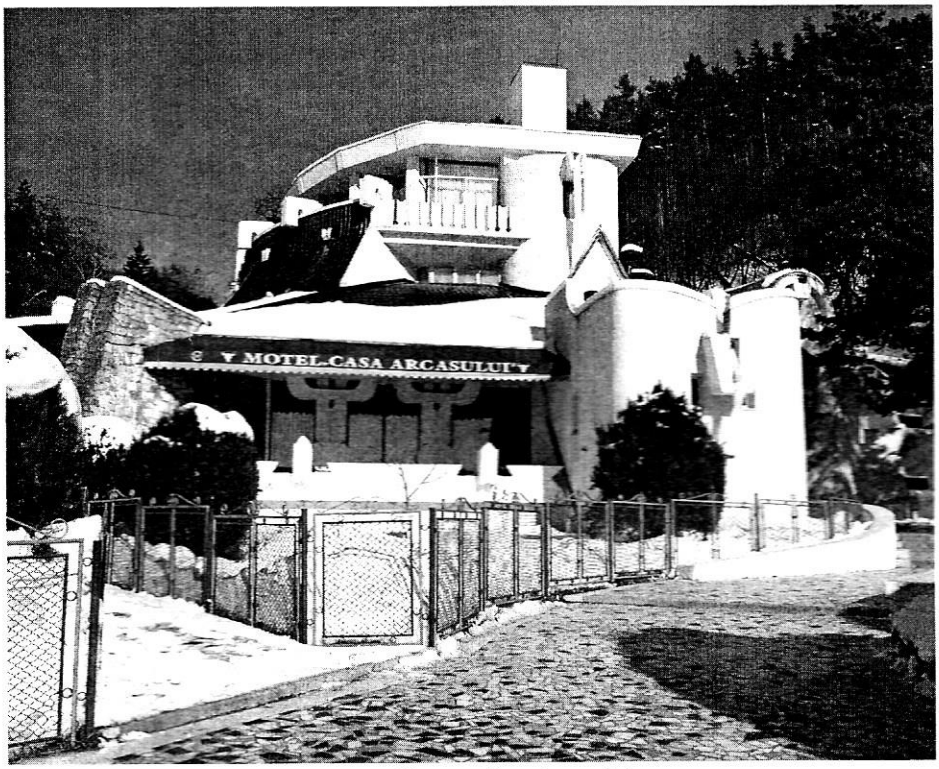

Târgu-Neamț – Casa Arcașului

(Urmare din nr. 199)

Faust ar fi prin urmare omul mereu schimbător, omul care şi atunci când ştie (prin magie) tot, nu ajunge prin aceasta să se liniştească, pe de-o parte pentru că puţina sa putere nu-i permite acest lucru, iar pe de altă parte pentru că el este neliniştit prin însăşi natura sa. Fără să-şi poată explica de unde-i vine deznădejdea, şi nici de unde provine boarea de linişte asemenea luminii revărsată noaptea de văpaia lunii, ajuns pe punctul de a sorbi licoarea otrăvită şi gata fiind să străbată eterul "Spre-o ţintă nouă de activitate pură" (trad. L. Blaga : "Auf neuer Bahn den Aether zu durchdringen,/ Zu neuen Sphaeren reiner Taetigkeit"), Faust aude Corul îngerilor din dimineaţa Învierii, apoi Corul femeilor urmat iarăşi de Corul îngerilor, îşi aminteşte filmul vieţii şi revine pe pământ. Adică renunţă să mai îndrăznească a deschide porţile "pe lângă care / atât de bucuros se furişează fiecare!" trad. L. Blaga; "Vermesse dich, die Pforten aufzureissen,/ Von denen jeder gern vorueberschleicht.").

Atunci când Faust intenţionase să renunţe la materialitatea sa întorcând spatele Soarelui ca fiu al pământului ("Erdensonne"), el a fost cuprins în cele mai adânci cute ale sufletului său de acea **Sorge** care s-a dovedit a fi de o primă şi de o a doua instanţă. În mod paradoxal, chiar deznădejdea de primă instanţă ar fi (după Nae Ionescu) acea care îi potenţează mai apoi forţele până a-l face să vorbească de demnitatea omenească. În monologul său de după îndepărtarea lui Wagner, Faust spune că după ce va fi întors spatele soarelui pământesc, adică timpului care măsoară trecerea vieţii pe Pământ, va veni clipa să probeze că demnitatea omului care făptuieşte nu este mai prejos de măreţia Zeilor ("E timpul, în sfârşit, să dovedeşti cu fapte/ Că bărbătească demnitate/ Nu-i mai prejos de măreţia cea zeiască", trad. L. Blaga; "Hier ist der Zeit, durch Taten zu beweisen,/ Dass manneswuerde nicht Goetterhoehe weicht").

Eroul poemului este, în esenţa sa, aşa cum a fost descris de la bun început: omul care vrea să ia pământului cele mai înalte bucurii şi de pe firmament cele mai frumoase stele. Fiind schimbător prin însăşi natura sa, întâi Faust este descurajat, pentru ca apoi iar să se ridice printr-o nouă potenţare a avântului său spiritual. Nae Ionescu subliniază faptul că atunci când Faust vrea să ia fiola cu otravă el nu se comportă ca un înfrânt. Pentru că tocmai în acele clipe Faust vorbeşte de demnitatea omului, considerând moartea ca o trecere în alt plan de realitate la care ar ajunge dacă ar bea otrava. Şi întrucât nimic nu poate fi întrebuinţat dacă nu este cunoscut, chiar şi pentru a se folosi de moarte, Faust trebuie să o cunoască. Să ştie că nu este sfârşitul, că este o altă lume unde există posibilităţi de activitate pură.

Vorbind despre cunoaşterea îngerească spre a interpreta momentul în care Faust se înalţă pe sine spunând că prin magie a putut privi în oglindă adevărul absolut şi că a fost ajuns o clipă pe treapta cea mai de sus din ierarhia ce domneşte în stihiile cetelor îngereşti, Nae Ionescu s-a oprit foarte puţin la descrierea deznădejdii care-l face pe Faust să se gândească în treacăt şi la posibilitatea pe care ar fi avut-o să risipească bunurile părinteşti în loc să asude în laboratorul său cu puţinul moştenit ("Weit besser haett ich doch mein weniges verprasst,/Als mit dem wenigen belastet hier zu schwitzen!"; "Mai bine-agoniseala s-o fi risipit,/ Decât cu ea în cârcă să asud aci! - trad. Lucian Blaga).

Preocupat de ţelul cel mai înalt al unei vieţi omeneşti, de cea mai importantă problemă a omului, aceea de a-şi găsi în registru religios echilibrul personal, profesorul de metafizică a preferat să vorbească la acel curs ţinut în toamna şi iarna anului 1926 de neodihna atât de caracteristică omului în general, de pendularea lui Faust între ideal şi material, între dorinţa lui de a cunoaşte în scopul amintit şi simpla dorinţă de a-şi trăi viaţa ca un om lipsit de idealuri înalte.

În treacăt Nae Ionescu a amintit şi de metafizica greacă, fără a-l invoca pe filosoful eleat care spunea că "**acelaşi lucru este a gândi şi a fi**", dar accentuând asupra ideii filosofice greceşti după care Zeul cunoaşte în acelaşi moment în care creează, pentru a ajunge către finalul interpretării sale la acea idee fundamentală care leagă cunoaşterea de trăire prin trecerea dincolo de cunoaştere, în domeniul creării.